

D E ARCHITECTUURFICTIE VAN FILIP DUJARDIN

Knutselen met gebouwen. Tot er een nieuwe architecturale werkelijkheid ontstaat. Filip Dujardin verkent in zijn foto's de schemerzone tussen realiteit en fictie. Met vaak licht komische gevolgen.

Waar zouden ze zich toch bevinden, de merkwaardige bouwwerken van Filip Dujardin? Wie heeft ze bedacht en ontworpen? En wat is hun precieze functie? Het zijn vragen die automatisch opdoemen wanneer je voor het eerst zijn foto's onder ogen krijgt van vreemdsoortige appartementsblokken, verdwaalde desolate villa's, exorbitante maar nutteloze brugconstructies of woonblokkendozen met een hoek af. Nee, Google Earth zal geen raad brengen en een architectuurcatalogus al evenmin. Dujardin scheidt verwarring in het brein met zijn ingenieuze staaltjes fotografie en architectuur. Maar wacht even. Wordt de zwaartekracht hier niet nogal spitsvondig getart? Zitten we soms gevangen in een trapsgewijze illusie à la M.C. Escher? Of hebben we hier te maken met locatiekunst à la Jan De Cock?

Spoedig wordt duidelijk dat Dujardin geintjes heeft uitgehaald en met Photoshop zijn kunsten mocht botvieren. Het maakt de beelden van Dujardin niet minder intrigerend, omdat ze iets unheimisch en tegelijk droogkomisch behouden. Ze bedrijven de kunst van het onmogelijke. Een ander keer zijn ze weer verrassend concreet, alsof de voormalige Oostblokbouwstijl herleeft, met die grijze, grauwe kolossen, kwansuis neergepoot, zonder een greintje planologie. En wat staat die mysterieuze villa met gesloten luiken daar pardoes in het landschap te doen? Dujardin creëert luchtkastelen die de verbeelding prikkelen, al is er slechts sporadisch een levend wezen te bekennen. Des te spannender wordt het als je weet dat de fotograaf gewoon aan de slag ging met

DIRK LEYMAN

werd in 1965 geboren. Hij is literair journalist. Leyman schrijft voor *De Morgen*, waar hij onder meer Nederlandse en Franse literatuur recenseert en schrijvers interviewt. Verder publiceert hij op Cobra.be, in het jaarboek *Snoecks* en in diverse literaire magazines. Hij schrijft ook over fotografie. Hij zetelde in diverse literaire jury's, waaronder Libris en Gouden Uil. Tussen 2006 en 2011 was hij de bezieler van de literaire nieuwssite *De papieren man*. Momenteel werkt Leyman ook aan een non-fictieboek over de (literaire) bekoring van treinstations.

---

foto's van ordinaire gebouwen om en nabij Gent. Dujardin stelt er een nieuwe wereld mee samen, amper een paar hectaren van de onze verwijderd, zo lijkt het. Dujardin scheidt "een ironisch genoeg in de surrealistische nevenschikking", schrijft Pedro Gadanho van het Museum of Modern Art (MoMa) in New York in het overzichtswerk *Fictions* (Hannibal/Het Architectuurinstituut, 2014), waarin Dujardins imaginaire bouwsels en hybride scheppingen zijn verzameld, aangevuld met recenter werk. "Zo onthult zijn 'knutselwerk' onverwachte inzichten in de hedendaagse bouwcultuur en zijn contexten."

VIRTUELE KNUTSELAAR

Kunsthistoricus, architect en fotograaf Filip Dujardin (°Gent, 1971) verwierf internationale weerklank met de serie *Fictions*. Het leverde hem zelfs de bijnaam "Le Corbusier van de contemporaine fotografie" op, vooral omdat de reeks tjokvol knipogen naar de architectuur- en kunstgeschiedenis zit.

Dujardin is zeker niet over één nacht ijs gegaan bij zijn projecten. De Gentenaar nam volop de tijd om tot ontwikkeling te komen. Hij studeerde kunstgeschiedenis aan de Universiteit Gent, met specialisatie architectuur, en later fotografie aan de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten Gent. Aanvankelijk verdiende hij zijn sporen als technisch assistent van Magnum-fotograaf Carl De Keyser. Tussen 2000 en 2006 was hij werkzaam als architectuurfotograaf, vooral in samenwerking met Frederik Vercruyse, om een meer dan gedegen reputatie te krijgen. Vanaf 2007 koos Dujardin voor een onafhankelijker koers, met werk voor diverse particuliere en publieke

opdrachtgevers. Het is precies op dat moment dat zijn *Fictions*-project zijn volle draagwijdte begon te krijgen. Of zoals Gadanho het droogweg schrijft: “Hij ontwikkelde een interesse voor architecturale structuren die mogelijk strijdig was met de architecturale beeldverslagen die hij destijds maakte.” De fotomontage zou “het uitgelezen expressiekanaal van een virtuele knutselaar” worden. En zijn bagage van kunsthistoricus zou Dujardin daarbij uitstekend van pas komen.

AFSTANDELIJKE SCULPTUREN

Maar eerst was er de reeks *Sheds*. Daar ligt het embryo van de *Fictions*-serie. Zelf zei Dujardin daar in een gesprek (op de website *De favoriet*, waar fotografen over hun geliefkoosde foto getuigen) het volgende over: “Het idee voor de reeks *Fictions* komt eigenlijk voort uit de reeks *Sheds*, die ik enkele jaren geleden fotografeerde. Typisch Vlaamse schuurtjes in weilanden, waar geen enkele architect bij te pas komt. Bij die ‘sheds’ is het de boer die een constructie maakt in zijn weiland, bij de ‘fictions’ ben ik het die achter mijn computer fictieve gebouwen bouw.” Banjerend door het Vlaamse platteland viel Dujardins oog op boerderijrestanten of schuurtjes, bij elkaar geïmproviseerd en in elkaar geknutseld. Zonder enige esthetische of vormelijke bedoeling neergepoot. Gewoon beschuttende ruimtes voor koe, hooi of voedsel. Met *Sheds* toonde Dujardin zijn beginnende fascinatie voor het ongerijmde in het landschap.

In de serie *Fictions* laat Dujardin de architecturale werkelijkheid vervolgens naar zijn pijpen dansen. Kunst neemt de overhand. Het grootstedelijke landschap wordt op zijn kop gezet en diverse bouwkundige atmosferen met elkaar in een ongrijpbaar spanningsveld gebracht. Op basis van foto's van bestaande gebouwen creëert Dujardin vernuftige nieuwe constructies. Zo wordt een lading Belgische *koterijen* of zielloze flats omgetoverd tot een apart staaltje modernistische architectuur. Doordeweekse gebouwen – meestal tegen de achtergrond van een gefilterde, grijze lucht – veranderen in afstandelijke sculpturen. Maar ook oudere gebouwen worden afgepeld en verplaatst én als het ware opnieuw gebouwd. Met Photoshop welteverstaan. Vaak ook wekt het ontbreken van ramen bevreemding. “De typische wanorde van een achterafstraatje in een grootstad wordt met een verontrustend realisme gereproduceerd, waarbij alleen de afwezigheid van ramen een fictief element verraadt”, zo registreert Padanho het. Een andere keer lijkt Dujardin dan weer een bouwwerk te maken waarin juist een complete inventaris van álle mogelijke ramen wordt gemaakt. En waarin iedereen uit het keurslijf breekt van het collectieve woonblok met zijn vastomlijnde ideologie, en zijn eigen zin doet. Tegelijk vermengd met strakke Mondriaan-motieven die kleur aanbrengen. Af en toe versteent er dan ook een glimlach in het gezicht van de kijker. Milde humor blijft een van de handelsmerken van Dujardins foto's.

GRENS TUSSEN REALITEIT EN FICTIE

Dujardin is dol op assemblage en compositie, waarbij hij ongetwijfeld ook putte uit de architecturale visies van de Russische constructivisten of Mies van der Rohe, zoals Gadano expliciteert. “Fictie wordt een kritisch werktuig om de architectuur onder de loep te nemen.” En natuurlijk zijn er de meer dan opzichtige referenties aan de *unités d'habitation* van Le Corbusier om tot een soort “mathematische lyriek” te komen. Dujardin voorziet ze van aanbouwsels, balkons en extra verdiepingen. Zo ver van echt bestaande gebouwen zijn ze helemaal niet verwijderd. Kijk maar eens vanuit de trein naar het Vlaamse en bij uitbreiding Europese landschap: je treft er zeker residu's of derivaten van Dujardins foto's aan.

Opmerkelijk is ook de naamloosheid van de foto's. Dujardin laat ons zelf gissen en puzzelen. Hij geeft geen pasklare uitleg bij zijn beelden. Maar in een interview met Stefan Devoldere verstrekt hij wél opening van zaken: “Ik leg de focus op de intrinsieke kwaliteit van het stedelijk landschap. Wat is een stad, en hoe definieert een stad zich ten opzichte van een andere? Wat blijft er over als je de typische zaken weghaalt? Ik maak er een universeler beeld van.” En: “Ik speel op de grens tussen realiteit en fictie: klopt wat je ziet wel?”, betoogt hij. Dujardin zet de kijker welbewust op het verkeerde been en schaaft onze blik bij. Hij reageert, zo zegt hij, voortdurend op de Belgische context: “Ik zie dagelijks voorbeelden van dat ‘gebricoleerd’

woonweefsel. Die achterkanten zijn formalistisch interessant omdat daar een soort wilde architectuur aan de gang is die zich onttrekt aan stedenbouwkundige regels.” Over zijn werkwijze doet hij in het gesprek ook een boekje open. Vertrekkend van reële gebouwen begint hij maquettes te maken met Legoblokken, om later over te schakelen naar computermodellen. Hij houdt zich aan een vaste maatvoering en zorgt dat het perspectief klopt om “de realiteitswaarde” te behouden. Eerst komt het ontwerp, dan pas de foto’s en de bewerking. Je zou het anders vermoeden. “Mijn beelden hebben soms een zeer ‘high-tech’ uitgangspunt en maar een ‘low-tech’ uitwerking. Die spanning vind ik interessant.”

UNIVERSELE SNAAR

Toch blijft het de vraag of Dujardins gebouwen helemaal imaginaire én technisch onhaalbare constructies zijn. Het is een kwestie die ook Nynke Vissia bezighield. Op de website *De Optimist* legt ze de foto’s voor aan bouwkundige en architectuurhistoricus Cornelis van Wieren. “Ik heb bijna alle gebouwen bekeken en heb weinig constructief onmogelijks gezien”, zegt die daarover. “Onlogisch soms, maar onmogelijk, nee. Als iets van beton lijkt, hoeft het dat niet daadwerkelijk te zijn. Er kan bijvoorbeeld een staalconstructie onder een (dunne) betonbekleding verborgen zitten. Hierdoor zijn grote overspanningen mogelijk. En zolang een voorgevel met verschillend afgemeten en verdeelde kozijnen niet dragend is, behoort ook dat tot de bouwtechnische mogelijkheden.” Al is het wellicht niet de ambitie van Dujardin, het is een enerverende gedachte dat fictie geput uit de fotografische realiteit wel degelijk weer implementeerbaar zou kunnen worden. Dujardin danst op het slappe koord tussen mogelijkheid en onmogelijkheid. En door de uitgepuurde eenvoud van de beeldtaal treft hij een universele snaar. Dat bewijst ook zijn tentoonstellingsparcours. Een selectie van *Fictions* werd voor het eerst tentoongesteld in 2008 in BOZAR te Brussel, tijdens de expositie *IMAGE / CONSTRUCTION*. Spoedig kreeg hij internationale respons, met exposities in Zuid-Korea en San Francisco. Onlangs werd zijn werk nog aangekocht door het Metropolitan Museum of Art en het MoMA, beide in New York, en door het MoMA in San Francisco. En je vindt de foto’s intussen zelfs op ansichtkaartjes terug, in tal van tijdschriften en publicaties én uiteraard wijdverbreid op het web.

In *Fictions*, het overzichtswerk van uitgeverij Hannibal en het Architectuurinstituut, ontwaren we ook de nieuwe horizonten die Dujardin sinds kort verkent. Hij maakte diverse foto’s in opdracht van steden als Guimaraes, Deauville of Middelburg bijvoorbeeld. In de Portugese stad Guimaraes ging hij in 2011-2012 zo oneerbiedig aan de slag met de historische context en het kasteel dat er de geboorte van de natie verzinnebeeldt: “Van de ansichtkaart van Guimaraes heb ik een slechte restauratie gemaakt. Met als boodschap: wat je ziet is niet echt, maar een politieke, romantische

reconstructie.” Dujardin interenieert en falsificeert met een heimelijk genoegen. Maar de fotograaf gaat ook schuchter zelf weer aan het bouwen zoals in Z33, huis voor actuele kunst in Hasselt, én wordt weer architect: hij plaatst een sokkel, een schouw of een prefab muurtje. Koele bakstenen interventies in kale ruimtes. Maar ze verleggen het accent. “Het pimpen of upgraden van heel banale dingen vind ik zeer plezierig. Zet die kolom ergens anders, of zet ze naast een andere kolom, en ze verliest haar kracht.” Of zoals Jan De Vylder van architecten de vylder vinck taillieu het opmerkt in het boek: “Een kleine definitie voor architectuur. Misschien is het dat waar architectuur naar op zoek moet zijn. Datgene waar Dujardin naar op zoek gaat. Lessen in het verschil.”

Fotograaf? Architect? Theoreticus? Kunstcriticus met beelden? Het maakt in feite niet zoveel uit. Dit is in ieder geval slimme fotografie waar je langdurig en aandachtig naar kunt blijven kijken en die architectuur subtiel van haar voetstuk haalt én op scherp zet. Dat Dujardin *en passant* aansluit bij de Belgische surrealistische traditie en haar fijntjes becommentarieert, is mooi meegenomen.

Wedden dat u na de *Fictions*-beelden bij uw volgende roadtrip door België ook op zoek gaat naar verknutselbare gebouwen?

www.filipdujardin.be

FILIP DUJARDIN, *Fictions*, met teksten van Jan De Vylder, Stefan Devoldere, Pedro Gadanho, Hannibal / A + Architecture in Belgium, Veurne / Brussel, 2014, 120 p.